

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio CLXIII. De modestia, quæ cousistit in exterioribus moribus corporis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

perinet exteriorum motuum moderatio ad amicitiam. uel affabilitatem, que attenditur circa delectationes & tristitias que sunt in uerbis & factis in ordine ad alios, quibus homo conuiuuit. In quantum uero exterioris motus sunt signa interioris dispositionis, pertinet eorum moderatio ad uirtutem ueritatis, secundum quam aliquis talem se exhibet in uerbis & factis, qualis est interior.

AD QVARTVM dicendum, qd in compositione exteriorum motuum studium vituperatur, per quod aliquis fictio nequadam in exterioribus motibus, ita qd interiori dispositioni non conueniant. Debet tamen tale studium adhiberi, ut si quid in eis inordinatum est, corrigatur. Vnde Amb. dicit in 1. * de officijs. Ars desit, non desit correctio.

Super Questionibus 108. Articulus secundum.

ARTICVLVS II.

Utrum in ludis possit esse aliqua uirtus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vt qd in ludis non possit esse aliqua uirtus. Dicit enim Amb. in 1. * de offic. Dñs ait. Vg vobis qui ridetis, quia sciebitis. Non solum ergo profusus, sed et oēs iocos declinandos arbitror: sed illud qd p̄t uirtuose fieri, nō est totalit̄ declinādū. non ergo circa ludos pōt esse uirtus. ¶ 2 Præ. Virtus est, quā Deus in nobis sine nobis operat̄, ut supra t̄ habitum est: sed Chrysoſt. * dicit. Non dat Deus ludere: sed diabolus. Audi quid iudentes passi sunt. Sed it̄ populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. ergo circa ludos non potest esse uirtus.

¶ 3 Præ. Phil. dicit in 10. t̄ Ethic. qd operationes ludi non ordinantur in aliquo alio: sed ad uirtutem requiruntur, ut propter aliud eligens operetur, sicut patet per Philoſ. in * 3. Ethic. ergo circa ludos non potest esse aliqua uirtus.

SED CONTRA est, quod Aug. * dicit in 2. musicę. Volo tandem tibi parcas. Nam sapientem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentam: sed ista remissio animi à rebus agendis fit per ludicra uerba & facta. ergo his uti interdum ad sapientem & uirtuosum pertinet. Philoſ. * etiam ponit uirtutem eutrapeliæ circa ludos, quam nos possumus dicere iucunditatem.

RESPON. Dicēdū, quod sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationē, ga nō pōt continue laborare pp hoc, qd habet finitā uirtutem, quā determinatus laborib. proportionatur: ita etiam est ex parte animæ, cuius etiam est uirtus finita ad determinatas operationes p̄portionata. Et ideo qñ ultra modum suum in aliquas operationes se extendit, laborat, & ex hoc fatigatur, præsertim quia in operationib. animæ simul etiam laborat corpus: in quantum, anima intellectiua utitur uirib. per organa corporea operantibus. Sunt autē bona sensibilia connaturalia homini: & ideo qñ anima ultra sensibilia eleuatur operibus rationibus intenta, nascitur exinde quædam fatigatio animæ, siue homo intendat operibus rationis præ-

dicæ, siue speculatiuæ, magis tñ si operibus contemplationis intendat: quia per hoc magis à sensibilibus eleuatur, quā in aliquib. operib. exteriorib. rationis prædicæ maior labor corporis consistat. In utriusque tamen tantò aliquis magis altero fatigatur, quantò uehementius operibus rationis intendit. Sicut autē fatigatio corporalis soluitur per corporis quietem, ita etiā oportet, qd fatigatio animæ soluitur per animæ quietem. Quies autē animæ est delectatio, ut supra * habitum est cū de passionib. ageretur, & ideo remedium contra fatigationem animæ adhibetur per aliquā delectationem, intermissā intentione ad insistentū studio rōnis. Sicut in collationibus * patrum legitur, qd B. Ioannes Euangelista, cum quidam scandalizarentur, qd cum cum discipulis suis ludentem inuenierant, d̄ mandasse uni eorum qui arcum gerebat, ut sagittā traheret. Quod cū pluries fecisset, quæsiuit utrum hoc continue facere posset, qui r̄dit, qd si hoc continue faceret, arcus frangeretur. Vnde B. Ioannes subintulit, qd similiter animus hominis frangeret, si nunquam à sua intentione relaxaretur. Hmōi autem dicta, uel facta, in quibus non queritur nisi delectatio animæ, uocantur ludicra, uel iocosa, & iō necesse est talib. interdum uti, quasi ad quandam animæ quietem. Et hoc est quod Phil. * dicit in 4. Ethic. qd in huius uitæ conuersatione quædam requies cū ludo h̄t, & ideo oportet interdum aliquib. talibus uti. Circa quæ tamen uirtus tria esse precipue cauēda, quorum primum & principale est, quod prædicta delectatio non queratur in aliquib. operationibus uel uerbis turpibus, uel nocuis. Vnde Tullius * dicit in 1. de offic. quod unum genus iocandi est illiberale, petulans, flagitiosum, obicentum: Aliud autem attendendum est, ne totaliter grauitas animæ resoluatur. Vnde Amb. t̄ dicit in 1. de offic. Cauemus ne dū relaxare animam uolumus, soluiamus oēm harmoniā, quasi concentū quendam bonorum operum. Et Tullius t̄ dicit in 1. de offic. qd sicut pueris non omnē ludendi licentiam damus, sed eam quæ ab honestis actionibus nō sit aliena, sic in ipso ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat. Tertio autē attendendū est, sicut & in oib. humanis actib. ut congruat p̄sonæ, t̄pi, & loco, & f̄m alias circumstantias debite ordinetur, ut. f. sit t̄pe & homine dignus, ut Tullius * dicit ibidem. Huiusmodi autem f̄m regulam rōnis ordinantur. Habitus autem f̄m rationem operans est uirtus moralis, & ideo circa ludos potest esse aliqua uirtus, quā * Philoſ. eutrapeliā nominat. Et dicitur aliquis eutrapelus à bona conuersione, quia. f. bene conuertit aliqua dicta, uel facta in solatium: & in quantum per hanc uirtutem homo refrænatur ab immoderantia ludorum, sub modestia continetur.

AD PRIMVM ergo dicendū, qd sicut dictum * est, ioco facta debent congruere negotijs & personis. Vnde & Tullius dicit t̄ in 1. Rhet. quod quando auditores sunt defatigati, non est inutile ab aliqua re noua, aut ridiculosa oratorem incipere, si tamē rei dignitas non admittit iocandi facultatē. Doctrina autē sacra maximis reb. intendit, f̄m illud Prou. 8. Audite quoniam de rebus magnis locutura sum. Vnde Ambr. non excludit uniuersaliter iocum à conuersatione humana, sed à doctrina sacra: unde præmittit. Licet interdum honesta iocac suauias sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula: quoniam in scripturis sanctis non reperimus ea quæ ad modum usurpare possumus.

AD SECVNDVM dicendum, quod Secunda Secunda S. Thomæ. FFF uer-

1.2. q. 25. ar. 2. & q. 31. arti. 1. ad 2.

In collatione 24. c. 21.

Lib. 4. cap. 7. c. 5.

Lib. 1. in ca. de iurisdictione & facta in prin. Lib. 1. ca. 20. circa princ. to. 1. Lib. 1. in me diare ante et de iurisdictione.

Loco iam d̄ d̄o.

Lib. 4. Ethic. c. 8. tomo 5. in corp. ar.

Lib. 1. de inuentione inter princ. & medium. Lib. 1. offic. c. 33. i. prin. to. 4.

Super Quaestione 168. Articulus tertium.

In ar. 3. eiusdem q. 168. dubia occurrunt circa excessum ludi. Er primum est dubium circa illud, E. cessus ludi est peccatum mortale, qm causa ludi videtur quis turpib. verbis, vel factis. Vt n. hoc falsu.

Lib. 4. in ca. Fene omnis esse modestus ut apperitus obediatur gati.

Adem loco nre proxime dicit.

4. Eth. lect. 36.

Lib. 3. e. 31.

verbum illud Chrysostomi, est intelligendum de illis, qui inordinate ludis utuntur, & praecipue eorum qui finem in delectatione ludi constituunt: Sicut de quibusdam dicit Sap. 15. Aestimauerunt esse ludum vitam nostram, contra quos dicit Tullius in 1. * de offi. Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum & iocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quaedam studia grauiora atque maiora.

AD TERTIUM dicendum, quod ipsae operationes ludi secundum suam speciem non ordinantur ad aliquem finem: sed delectatio quae in talibus actibus habetur, ordinatur ad aliquam animae recreationem, & quietem, & secundum hoc, si fiat moderate, licet uti ludo. Unde Tullius dicit in 1. de offi. Ludo & ioco uti quod licet, sed sicut somno & gemitibus ceteris tunc cum grauius serijisque rebus satis fecerimus.

ARTICULVS III.

Utrum in superfluitate ludi possit esse peccatum.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod in superfluitate ludi non possit esse peccatum. Illud enim quod excusat a peccato, non dicitur esse peccatum: sed ludus quousque excusat a peccato. Multa enim si serio fierent, grauiora peccata essent, quae quidem ioco facta vel nulla, vel leuia sunt ergo ut si superabundantia ludi non sit peccatum. 1. 2. Praet. Omnia alia vitia reducuntur ad septem vitia capitalia, ut Greg. * dicit 3. 1. mora. sed superabundantia in ludis non videtur reduci ad aliquod capitalium vitium, ergo ut quod non sit peccatum. 1. 3. Praet. Maxime histriones in ludis videntur superabundare, qui totam suam vitam ordinant ad ludendum. Si ergo superabundantia ludi esset peccatum, tunc omnes histriones essent in statu peccati. Peccarent enim omnes qui co-

faciamus, de iudo etiam moraliter peccatum factum tractandum dicitur. Et idem dicitur, si auctor tam breuis alijs dissipatis relictis. Ad primum ergo & secundum finem quod auctor exponit scriptum, iudicium peccatum ministerio uterentur, nec qui eis aliqua largirentur, tantum peccati fautores: quod ut esse falsum legitur. * in uitis patitur, quod Beato Paphnutio reuelatum est, quod quidam ioculator futurus erat sibi consors in vita futura.

SED CONTRA est, quod superfluitas ludi per se non est peccatum, sed inordinatio eius ad finem. Et hoc patet, dicitur in glo. ludus perpetuus: sed in superfluitate ludi est inordinatio eius, & inordinatio gaudium. ergo est ibi peccatum mortale, cui soli debetur ludus perpetuus.

RESPONDEO. Dicendum, quod in omni eo quod est dirigibile in rationem, superfluum dicitur quod regulam rationis excedit. Diminutum autem dicitur quod deficit a regula rationis. Dicitur autem quod ludicra, siue iocosa uerba, vel facta sunt dirigibilia secundum rationem: & ideo superfluum in ludo accipitur, quod excedit regulam rationis quod potest esse dupliciter. Vno modo, quod est ipsa species actionum, quae assumuntur in ludu, quod quidem iocandi genus secundum Tullium dicitur esse illiberale, perulans, flagitiosum, obsecrum, quod si inuitur aliquis causa ludum turpibus uerbis, uel factis: uel et his quae uergetur in proximi nocumentum, quae de se sunt peccata mortalia, & sic patet quod excessus in ludo est peccatum mortale. Alio autem modo potest esse excessus in ludo secundum delectationem debitarum circumstantiarum, puta, cum aliqui utuntur ludo, ut tibi uel locis inebriantur, aut tibi propter conuenientiam negotij, seu prosonae: & hoc quidem quousque potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cuius delectationem praeponebat dilectioni Dei, ita quod contra preceptum Dei, uel Ecclesiae talibus ludis uti non refugiat. Quousque est peccatum ueniale, puta, si aliquis non tantum afficitur ad ludum, quod propter hoc ueniale est, quod aliquod contra Deum committitur, aut fornicationem, aut quod peius est, iocus, quam ludus peccatum mortale est. Et hoc patet, si aliquem minus habentem simplici uendo, aut aliquem minus habentem, ut alijs delectationem ingerat, grauius dicitur valde, non tamen mortale est, ut non replicatur ad Ephel. 5. inter peccata carnalium, quae sunt in caecorum turpium, cum tamen illud non fuerat tunc peccatum. Et per hoc patet, quod si in dubio, quod per ludum ex superfluitate

Ad finem dubium, quod per ludum ex superfluitate

redditur, dicitur enim qd ludere ex avaritia no vocatur ex hoc qd homo non ludere nisi apposta pecunia. Hoc n. non est sufficiens avaritiae signum, qm aliunde hoc provenit, ex eo, l. qd vult quis quod in veritate ludatur: & cum ludus velut qdam sit pugna, victoria vere delectabilis sit, ex hoc ipso qd ille cum quo luditur in veritate fecit qd potuit, tamen succubunt. Non creditur autem qd in veritate ludatur nisi pecunia interiaceat perdenda. Et similiter non vocatur quis ludere ex avaritia, ex eo quod vellet vincere: hoc enim ludo supposito, est naturalis appetitus effectus, tum quia vult dictum est, ludus in quadam pugna ludentium consistit tum quia naturaliter homo refugit defectum, in quo consistit perdere, & appetit excellentiam, in qua consistit vincere. Sed vocatur quis ludere ex avaritia, qm principale motum ad ludendum est lucrum quod quisque de se ipso optime novit, quando ex tali intentione principaliter movetur. Et hi proprie non vocatur ludere: qm finis ludis, quae delectatio est, non movet illos, sed abulores sunt ludi ad turpe lucrum ne goriatoresq; per ludum potius appellandi sunt. De huiusmodi igitur appellatione ludo ob avaritiam, iuxta de doctrina auctoris, in hoc loco dicendum est, qd non est peccatum mortale secundum se. Ratio est, quia non assumit actum secundum se mortale ex nocimento proximi, sed actum avaritiae ex parte cupiditatis, & modi turpis multipliciter. Ad cuius clarum intelligentiam recolito ex supradictis in q. 118. ar. 3. & 4. qd avaritia, vt opponitur iustitiae, est fm se peccatum mortale vt aut opponitur liberalitati, no est fm se peccatum mortale, nisi forte quia finis vltimus ponit in pecunia. Actus igitur avaritiae in ludo interveniens, si fm se est mortalis, oportet vel qd contrarie iustitiae consistat autem, absolute loquendo, qd nullius iustitiae violatur ex hoc, qd duo dnt rerum libere exponunt illas damno, vel lucro, per viam ludis quia scienti & volenti libere in his, quorum est pro suavoluntate dnt, non fit iniuria, yterq; aut scilicet vult pecuniam suam, cuius est libere pro sua voluntaria dispositione dnt, tali lucro, vel damno, per talem via. l. ludi, exponere. non est igitur hic avaritia, quae iustitiae contrariatur. Vel qd sic contrariatur liberalitati, qd finem vltimum in pecunia lucro ponat. Sed constat, qd hoc cu ad interiorem affectum ludentis spectet, non oportet vniuersaliter esse verum, nec per se pertinet ad rationem ludis. Et ppea exclusa vtraq; mortali avaritia a ludo ob avaritiam, sequitur qd non est fm se mortale peccatum ludere principaliter ob cupiditatem lucri, sed est peccatum graue ac turpe Na ex ipsa cupiditate lucri ex inordinata via, peccatum est non parum. Ex eo vero qd homo a rationis industria, quae pe-

Ad primum ergo dicendum, qd aliqua sunt peccata propter solam intentionem, quia. l. in iniuriam alicuius sunt, qua quidem intentionem excludit ludus, cuius intentio ad delectationem fertur, non ad iniuriam alicuius. & in talibus ludus excusat a peccato, vel peccatum diminuit. Quaedam vero sunt quae secundum suam speciem sunt peccata, sicut homicidium, fornicatio & similia: & talia non excusantur per ludum, quinimo ex his ludus reddit flagitiosus, & obsequus.

Ad secundum dicendum, qd superfluitas in ludo pntur ad incepta letitia, qua Greg. dicit esse filia gula. Vnde exodi 37. dicitur. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.

Ad tertium dicendum, qd sicut dicitur, est ludus est necessarius ad conuersationem humane vite. Ad oia autem qd sunt vitia conuersationi humanae, deputari pnt aliqua officia licita: & ideo est officium histrionum, quod ordinatur ad solatiu hominibus exhibendum, non est sedm se illicitum, nec sunt in statu peccati, dummodo moderate ludo vtantur. In no vtendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum: & no adhibendo ludum negotijs, & temporibus indebitis. Et quauis in rebus humanis non vtantur alio officio coparatione ad alios homines, tunc per comparisonem ad seipos & ad Deum, alias habent seriosas & virtuosas operationes, puta, dum orat, & suas passionem & operationes componunt, & qnq; et pauperibus eleemosynas largiuntur. Vnde illi

Ad cuius clarum intelligentiam recolito ex supradictis in q. 118. ar. 3. & 4. qd avaritia, vt opponitur iustitiae, est fm se peccatum mortale vt aut opponitur liberalitati, no est fm se peccatum mortale, nisi forte quia finis vltimus ponit in pecunia. Actus igitur avaritiae in ludo interveniens, si fm se est mortalis, oportet vel qd contrarie iustitiae consistat autem, absolute loquendo, qd nullius iustitiae violatur ex hoc, qd duo dnt rerum libere exponunt illas damno, vel lucro, per viam ludis quia scienti & volenti libere in his, quorum est pro suavoluntate dnt, non fit iniuria, yterq; aut scilicet vult pecuniam suam, cuius est libere pro sua voluntaria dispositione dnt, tali lucro, vel damno, per talem via. l. ludi, exponere. non est igitur hic avaritia, quae iustitiae contrariatur. Vel qd sic contrariatur liberalitati, qd finem vltimum in pecunia lucro ponat. Sed constat, qd hoc cu ad interiorem affectum ludentis spectet, non oportet vniuersaliter esse verum, nec per se pertinet ad rationem ludis. Et ppea exclusa vtraq; mortali avaritia a ludo ob avaritiam, sequitur qd non est fm se mortale peccatum ludere principaliter ob cupiditatem lucri, sed est peccatum graue ac turpe Na ex ipsa cupiditate lucri ex inordinata via, peccatum est non parum. Ex eo vero qd homo a rationis industria, quae pe-

A cuncta comparanda est, & conseruanda, se deiecit, & fortuito euenit conseruationem, perditionem, & acquisitionem peccatae submittit, turpis efficitur, & tanto turpius, quanto ab his lucri intendit, quibus bene faciendum est. Lamentis, vt Aristoteles dixit. Et propterea turpe lucrum appellatur, qd ludo acquiritur. Simile autem iudicium est de vocatis commisis, videlicet cu aliqui dispendantes de aliquo euenit futuro, committunt suas pecunias, vt si euenit pars affirmatiua lucreti mille si negatiua, perdat totidem, vel min, prout spes maior pro altera parte est. Deest ad quippe sunt huiusmodi, moralia tamen peccata secundum se non sunt. Et haec dicimus stando infra moralium limites, hoc est, seclusis legibus, & fraudibus, & alijs malis circumstantijs.

qui moderate eis subueniunt non peccant, sed iuste faciunt, mercedem ministerij eorum ei tribuendo. Si qui autem superflue sua in tales consumunt, vel et iustitiam illis histrionibus qui illicitis ludis vtuntur, peccant, quasi eos in peccato fouentes. Vn Aug. dicit super Ioannem, qd donare res suas histrionibus vitium est immane, nisi forte aliquis histrionum esset extrema necessitate in qua esset ei subueniendum. Dicit n. Amb. in lib. * de officio. Pasce fame morientem. Quis enim pascedo hominem seruare poteris, si no paueris, occidisti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in defectu ludi consistat aliquod peccatum.

Ad quartum sic proceditur. Vt in defectu ludi non consistat aliquod peccatum. Nullum enim peccatum interdicitur peccati: sed Aug. dicit de peccato loquens. Cohibeat se a ludis, a spectaculis seculi, qui perfectam esse qui vult remissionis gratiam. ergo in defectu ludi non est aliquod peccatum. ¶ 2. Preter. Nullum peccatum ponitur in commendatione sanctorum: sed in commendatione quorundam ponitur quod ad ludo abstinerunt dicit n. Hier. 15. Non sedi in consilio ludentium, & Tobia 3. dicitur. Nunquam cum ludentibus miscui me neque cum his qui in leuitate sensus ambulant, participare praebui. ergo in defectu ludi non potest esse peccatum.

non deceat, quia tamen hoc non dicitur notabilem iniuriam loci sacri, peccatum mortale non est secundum se. Ludere autem ex causa rationabili pura, si aliqua necessitate inferum ibi oportet ludere vt non dormiat, nullum peccatum est. Et inde videtur cum tempore belli clausi sunt fideles in ecclesia, & tanquam egent excussio otij, aut somni per aliquem honestum ludum: qm concessio principali, hoc est, habitatione tunc in loco sacro, concessa quoque intelliguntur accessoria honesta. Sine rationabili autem causa, ex leuitate animi ludere in loco sacro, in his ludis qui non sunt specialiter prohibiti, & sine scandalis, & sine actibus indecentiam loco faciendis, veniale vt secundum auctoris hic doctrinam, quoniam nullius legis contemptus hic interuenit. Secus in specialiter prohibitis, vt ludi theatrales, & similes, in quibus contemptus interpretatiuus, saltem legis canonicae a pio facto interuenit. ¶ 3. e circumstantia autem per se eadem distinctione vtendum est, quod scilicet rationabili subsistente causa, etiam ad aleas ludere potest clericus sine scandalo, puta, si infirmus non potest alia via a somno auerti. Ex leuitate autem & sine scandalo ludere clericus, veniale est, nisi ex natura actus qui assumitur in ludum, repugnet clerico, vt assumere arma, laruas, & huiusmodi.

Secunda Secundae S. Thomae. FFF 2 di.

Tract. ros. p. Ioan. parum ante mediu, to. 9.

Referat dist. 86. c. Pasce.

4. Ethic. lect. 16.

Lib. de uera & falsa penit. cap. 1. §. 2. medio, ro. 4.

De Modestia, in duos articulos diuisa.

ENDE considerandum est de modestia secundum quod consistit in exteriori apparatu.

Primo, Vtrum circa exteriorem apparatum possit esse virtus & vitium.

Secundo, Vtrum mulieres peccent mortaliter in superfluo ornatu.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum circa exteriorem ornatum possit esse virtus & vitium.

AD PRIMUM sic proceditur. Vt quod circa exteriorem ornatum non possit esse virtus & vitium. Exterior enim ornatu non inest nobis a natura, unum & secundum diuersitatem temporis & locorum variatur. Unde Augustinus dicit in 3. de doctr. christi. talares & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat. nunc autem honesto loco natis non eas habere flagitium est. sicut Phil. 7. dicit in 2. Ethic. naturaliter inest nobis aptitudo ad virtutes. ergo circa huiusmodi non est virtus & vitium.

Primo. Si circa exteriorem cultum esset virtus & vitium, oporteret quod etiam superfluitas in talibus esset vitiosa. & etiam delectatio vitiosa: sed superfluitas in cultu exteriori non est vitiosa, quia sacerdotes & ministri altaris in sacro ministerio vestiti sumus vestibus utuntur. Similiter etiam delectatio in talibus non videtur esse vitiosa, quia lauam quorundam dicit ad Heb. 11. Circueunt in melotis, & in pellibus caprinis. non ergo videtur quod in talibus possit esse virtus & vitium.

Primo. Omnis virtus autem est theologica, aut moralis, aut intellectualis: sed circa huiusmodi non consistit virtus intellectualis, quae perficitur in aliqua cognitione veritatis. Similiter etiam nec est ibi virtus theologica, quae habet Deum pro obiecto, nec est etiam aliqua virtutum moralium, quas & Phil. tangit. ergo videtur quod circa huiusmodi cultum non possit esse virtus & vitium. Sed contra. Honestas ad virtutem pertinet: sed in exteriori cultu gloriatur.

Primo. Præter. Andro. ponit austeritatem, quam inter virtutes enumerat, esse habitum, secundum quem aliqui nec afferunt alijs delectationes colloquutionum, neque ab his recipiunt: sed hoc pertinet ad defectum ludi. ergo defectus ludi magis pertinet ad virtutem quam ad vitium.

SED CONTRA est, quod Phil. in 2. & 4. Eth. ponit defectum in ludo esse vitiosum.

RESPON. Dicendum, quod omne quod est contra rationem in rebus humanis, vitiosum est. Est autem contra rationem ut aliquis se alijs onerosum exhibeat, puta, dum nihil delectabile exhibet, & etiam coram delectationes impedit. Unde Seneca dicit. Sic te geras sapienter quod nullus te habeat tanquam asperum, nec contemnat quasi vile. Illi autem qui in ludo deficiunt, nec ipsi dicunt aliquod ridiculum, & dicunt molesti sunt, quia si moderatos aliorum ludos non recipiunt: & ideo tales vitiosi sunt, & dicunt duri, & agrades, ut Phil. dicit in 4. Eth. sed quia ludus est utilis propter quietem & delectationem: delectatio autem & quies non propter se quaeruntur in humana vita, sed propter operationem, ut dicit in 10. Ethico. ideo defectus ludi minus est vitiosus, quam ludi superexcessus. Unde Phil. dicit in 9. Eth. quod pauci amici propter delectationem sunt habendi: quia parum de delectatione sufficit ad vitam quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia penitentibus luctus indicit pro peccatis, ideo interdicitur eis ludus. Nec hoc pertinet ad vitium defectus, quia hoc ipsum est contra rationem, quod in eis ludus diminiatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod Hieremias ibi loquitur secundum congruentiam temporis, cuius status magis luctum requirebat. Unde subdit. Solus sedebam, quoniam amaritudine repleti me. Quod autem dicitur Tobias 3. pertinet ad ludum superfluum, quod patet ex eo quod sequitur. Neque cum his qui in leuitate ambulabant, participem me praebui.

AD TERTIUM dicendum, quod austeritas secundum quod est virtus, non excludit omnes delectationes: sed superfluas, & inordinatas. Unde videtur pertinere ad affabilitatem, quam Philosophus amicitiam nominat, vel ad eutrapeliam sicut iocunditatem: & tamen nominat & diffinit eam sic secundum convenientiam ad temperantiam, cuius est delectationes reprimere.

Lib. 3. c. 9. Et h. 4. c. 8. l. 5.

Lib. 4. cap. 8. par. 2. principio, to. 5.

Lib. 10. ca. 6. to. 5. Lib. 9. c. 10. a medio, to. 5.

Lib. 4. Ethic. c. 6. to. 5.